

Pomladna bajka.

e je zletela velika ptica mimo tebe ali nad tabo, pa če si vprašal: „Matijec, hej, Matijec, povej mi, kako se pravi tej ptici?“ pogledal je Matijec tisto ptico, samo za trenutek jo je pogledal, in je odgovoril: „Ta ptica se imenuje tako... pa tako. Živi tam pa tam in ima te in take lastnosti!“

Včasih je povedal Matijec celo zgodbo o ptici. Če si se mu čudil, kje je pobral vso to modrost, se je nasmehnul in je šel od tebe, naravnost v gozd.

Morda se je priplazila po trati majhna, komaj vidna živalca, in si zaklical: „Matijec, hej, Matijec, tega čudnega hrošča pa gotovo ne poznaš!“ — Pa je pogledal Matijec samo za trenutek in se je zasmel.

„Ej, bratec,“ je rekel pomilovalno, „moder si ti, oj, strašansko moder, da še te živalce ne poznaš. Pravi se ji tako in tako in živi samo v gozdu in se prikaže le tupatam na trati.“

Gledal si Matijca z odprtimi očmi in si šel domov. — „Ti pribiti Matijec, kaj vsega ne ve,“ si mislil samprisebi, in te je bilo malo sram, da sam ne veš toliko, kolikor Matijec. „Pa kje je vzel to učenost, ko je komaj deset let star?“

*

Matijec je bil že spet pohitel v gozd — v svoje kraljestvo. Vsako drevo mu je bilo znano tam, vsaka veja mu je bila ljuba in davna znanka. Poznal je vsako ptico in je vedel, da ima ta v tem grmu in druga na oni košati smreki gnezdo; pet lepih mladičev leži tam in v drugem morda štiri, morda trije. Mehko perje imajo in čez toliko in toliko dni bodo godni in bodo poleteli v svet. Za vsako mravljišče je vedel Matijec; tukaj so hude arsice, vse so rumene in ugriznejo, da zaboli — a tam so črnice, velike in močne, in hodijo na rop k sosednemu mravljišču. V malih trumah odhajajo takole krog desete ure, ko je le malo stražnikov pri sosedu in posije solnce skozi veje na mravljišče, na bela jajčeca. Pa se zapodé črnice proti mravljišču in pokoljejo stražnike; težko obložene z jajčeci se vračajo proti domu in so ponosne na svojo zmago. — —

Dobro je poznal Matijec svoj gozd. Zdelo se mu je, kakor bi bil doma, če je stopil v tiste prijetne in blagodejne sence. Bilo mu je malo mar za vse igrače vaških tovarišev. Da je imel le malo časa, je stopil v svoje kraljestvo in je gledal veliko življenje, ki se je vršilo tam dan na dan. Sédel je včasih k mravljišču in je sedel tam cele ure in je gledal, kako so si zidale mravlje svojo trdnjavo. Ali pa je opazoval polža ali pa hrošča na zeleni trati — pa mu je bilo dobro v srcu.

Včasih pa je ležal na trati in je poslušal ptičje petje. Tu je zažvrgofel kos, tam se je oglasil kobilar, in tam globoko v gozdu je odgovoril drozeg. Taščica se je oglasila s srebrnim glasom in palček je začvrlikal v grmu — stresla se je veja in veverica je šinila mimo, ali pa je priskakal kunec, in je odbrzela podlasica. Zalajala je lisica tam gori; zaslišal se je jastreb

pisk, in sosedova muca — tatca je zamijavkala nekje blizu. Samotar jež je zašumel med listjem in tetka žolna je trkala na smreko; šumele so žuželke med cvetovi in pisani metulji so letali lahnih kril mimo njega...

Lepo je življenje v gozdnem kraljestvu, če ga človek razume tako, kakor ga je razumel Matijec. Vse mu je ugajalo in prijetno mu je bilo v srcu, da ni čutil nikakih skrbi. Sam je bil, in zdelo se mu je, da je postal hipoma tak, kot so brezskrbni prebivalci širnega gozdnega kraljestva. Mračno čelo se je zjasnilo, skrbi so se razgubile v tihem šepetanju zelenih listov, in on se je vračal pomlajen in prerojen domov.

Vse je razumel Matijec, samo enega ni razumel in to mu je delalo mnogo žalosti — on namreč ni razumel jezika prebivalcev gozdnega kraljestva. Samo to, edino to — in Matijec bi si ne bil želel ničesar več na svetu... Prišel bi v gozd, pa bi slišal, kaj poje ptica na veji; umel bi, kaj si pripovedujeta bratca citrončka, ki plavata čez gozdno trato; vse skrivnosti in načrte bojovitih mravelj-črnic bi izvedel, in vse bi mu bilo jasno, kar mu zakriva še zdaj tema nevednosti.

Edino to si je želel Matijec na svetu; posebno še takrat, ko je prišla iz solnčnega juga, kakor zdaj — rožna pomlad. Srce se mu je razširilo o tisti priliki, in zaklical je hrepeneče v tihi gozdni mir: „O, pomlad, daj mi tisto moč, edino tisto moč!“ — A pomlad ga ni čula, le njegov glas je odmeval po gozdu in je hitel od smreke do smreke...

Matijec se je bil zamislil... Na katero stezico bi stopil, da bi ga popeljala h kraljici pomladi? Na kolena bi padel pred mogočno devo; roke bi dvignil in bi zaprosil: „O, velika kraljica, daj mi moč, da razumem, kaj poje ptica na veji, da umem kaj se pogovarjata bratca citrončka. Moč mi daj, da slišim, kaj šume bučelice med rožnim cvetjem!“

In Matijec je zares pokleknil na parobu in je zaklical v gozdno kraljestvo: „O, kraljica pomladi, daj mi moč!“

„Na pomoč,“ se je oglasilo tam notri v gozdu, in Matijec se je začudil. Kdo se je izgubil v hosti in kliče zdaj na pomoč? — Vstal je, nastavil si pest na usta in je zaklical: „Kdo si?“ „Vsesil,“ je odgovorilo iz gozda.

In Matijec je hitel v gozd proti oni strani, odkoder je bil zaslišal tuji glas. K studencu je prišel in je zagledal tam med grmovjem starčka. Dolgo belo brado je imel in dolge svilnate lase. Zaplel se je bil v grmovje in se ni mogel rešiti.

„Hvala Bogu, da si prišel, ljubi deček,“ je izpregovoril starček. „Glej, zaplel sem se in težko se morem rešiti.“

Matijec je vzel nož iz žepa in je odrezal nekaj vej. Pomagal je tu in pomagal je tam — in starček je bil rešen iz grmovja. Stopil je k studencu; pobožal je dečka po licu in mu je rekel:

„Veš, jaz sem Vsesil, kralj gozdnih senc. Vsako željo ti lahko izpolnim. Rešil si me neprijetnega grmovja — in zdaj si voli, kar hočeš.“

Radost je obšla Matička. Nič ni pomišljal, ampak je odgovoril hitro: „Daj mi moč, da razumem vse, kar se pogovarjajo živali, velike in majhne, leteče in hodeče.“

„Dam ti to moč,“ je odvrnil Vsesil in se je nasmehljaj, „a glej, da ne vprašaš nobene živali, ko jih boš poslušal, ker v tistem trenutku izgubiš vso moč.“ In dotaknil se je Vsesil Matijca s tanko šibico. Pa se je jel Matijec krčiti; vedno manjši in lažji je postajal; čutil ni nikake teže več na sebi in tudi na tleh ni stal več, ampak se je zibal prosto v zraku. Z rokami je mahnil in dvignil se je više; ozrl se je začuden nazaj, pa je videl, da ima namesto rok peruti, z zlatom posejane peruti. Splaval je preko studenca in se je pogledal v vodi — resnično, spremenil se je v zlatokrilega metulja in je plaval prosto nad zemljo!

„Juhej!“ se je zasmel Matijec veselo. „Pojdemo, v daljne kraje pojdemo.“ — Odhitel je od studenca proti trati, kjer so cvetele najlepše rožice. Vsedel se bo na cvet; srkal bo sladki med in se veselil lepega življenja. Domov poleti, pa podraži bratca Slavka; nalašč se mu da ujeti in mu potem odleti. Pa se bo kremžil Slavko in bo pretakal solzice. — Mamici poleti na glavo in jim ponačaja; hudi bodo, pa ne bodo vedeli, da je tisti zlatokrili metuljček njih sinček, njih poredni sinček Matijec! — Ej, to bo veselje, židano veselje in radost!

„Glej ga no — odkod je pa ta?“

Zaslišal je za sabo glas in se je obrnil. Zagledal je dva citrončka, ki sta hitela tudi na trato; ogledavala sta ga radovedno in sta se mu čudila.

„Zdi se mi, da je Dolenjec. Ob zeleni Krki je doma, kjer se smeje solnce tako prijazno,“ je odgovoril tovariš. „Lepi griči so tam in širne loke in pisani vrti. Male deklice se izprehajajo tam in se pogovarjajo z metuljčki ... Hm, lani sem bil tam, pa grem letos tudi doli. Kajne, ti greš z mano? Rečem ti — lepe pomladi so na Dolenjskem.“

In prikimal je prvi citronček. „Pa pojdem,“ je rekel. „Vprašajva zlatokrileca, morda gre tudi on z nama. Bo nas vsaj več.“ — Priletel je k Matijcu in ga je nagovoril: „Moje ime je Prhutavček, a ta je moj tovariš Poletavček ... Greva na Dolenjsko in te vprašava, če hočeš tudi z nama?“

„Jaz sem pa Matijec,“ odgovori zlatokrilec. „Hm, na Dolenjsko gresta? Tudi mene mika tja dol — imam strica tam. Kraj vinskih goric si je sezidal lepo hišo; sredi hribčka stoji, a spodaj šumi zelena Krka.“

„Ej, to je pa lepo,“ se razveselita. Prhutavček in Poletavček. In vsi trije bratci metuljčki se usedejo vsak na en cvet in srkajo sladki med iz nežnih čaš. Matijec je bil ves razposajen od samega veselja. Dvignil se je visoko v zrak in se je spustil pčtem hipoma na trato; posrkal je nekaj kapljic medu, pa se je zaletel spet v stran, napravil velik krog in je priletel spet nazaj. Saj pravim — norčav je bil od samega veselja.

Ko so se naužili medu, so se spustili naprej. Iz gozda so leteli čez travnik proti vasi in so plavali mimo Matijčevega doma. Slavko je sedel pred hišo in se je igral s konjem. Matijec je poletel k njemu in se mu je usedel na roko, daš je klical Prhutavček za njim: „Ne hodi! Ujame te, pa te pobije.“ Malce se je prestrašil Slavko, a razveselil se je lepega metulja. „Mama, mama, pogledjte ga!“ je zaklical radosten v vežo. Prišli so mama in so pogledali metulja.

„Res, kako je lep!“ so rekli. A v tistem trenutku se je dvignil Matijec s Slavkove roke in je sedel mami na lase. Slavko se je nakremžil, ker mu je ušel lepí metuljček, pa mama so se razhudili, a lepí metuljček je zletel in se je zasmeljal — seveda, kakor se smejejo metulji.

„Hej, Slavko, hej, mama! Pa me ne poznata in ne mislita, da sem Matijec . . . Hi hi.“

Smejál se je metulj — Matijec in je bil ves razigran. Vseokrog se mu je smejalo in on se je smejal vsemu. In čudila sta se mu tovariša in ga izpraševala, zakaj je nagajal tam ženi in otroku.

„Hm, to je moja skrivnost . . . Prime me včasih veliko veselje, pa sem malo norčav. Kakor mladi sultanček — pobijal se je z glavo v steno iz same norčavosti in se je smejal: Hihih!“

Prišli so iz vasi, na polje so prišli in so hiteli dalje. Krog njih se je smejala pomlad, vsa polna krasote je bila, in ptiči so žvrgoleli pesmi. In Matijec jih je razumel; to so bili spevi, zloženi na čast pomladi, lepo so se slišali in so bili polni veselja. Na polju so črlikali črički svojo vedno se glasečo porednico o Racku, in žuželke so šumele uspavanke poljskim rožam, da so zaspale sirote in da so jim potem pokradle laže sladki med . . . Lepo se je zdelo Matijcu to življenje; vsak trenutek mu je prinesel nekaj novega in rad bi bil vprašal tovariša o tem ali onem, pa se ni upal, ker je vedel, da se izpremeni takoj v človeka, če zastavi le eno vprašanje.

Radovedno so ga ogledavale živali, velike in majhne, leteče in hodeče. „Ta je pa krasen,“ so govorile. „Bog ve, kje je njegov dom . . . Morda je prišel iz devete dežele?“ — Tako so govorile živali in so se mu čudile. Matijcu se je zdelo dobro, da ga občuduje vse, in vesel je kramljal s citrončkoma. Solnce se je nagibalo, ko so prileteli do gozda; okrepcali so se z medom višnjeve orhideje in so šli pod širok gabezev list počivat. Daleč so že bili od doma; nič več niso videli belih snežnikov, ampak zelene gore so se dvigale pred njimi. Mrzel vetrec je vel, da jih je zeblo. Matijec se je stiskal k listu in je zaman poizkušal zaspati . . . Ah, da ni metulj, bi spal zdaj lepo doma; z gorko odejo bi se zagrnil in bi zasanjal lepe sanje. A zdaj mora prenočevati pod mrzlim listom in se greti ob svitu visokih zvezd. Skoro skesal se je, da je postal metulj; a takrat je zaspal in zbudil se je šele tedaj, ko je stalo solnce že visoko na nebu.

Citrončka sta že obletavala cvetove in sta pila med. Pridružil se jima je Matijec, in čez četrť ure so leteli že naprej. V daljavi so videli veliko mesto. Stala je tam hiša pri hiši, palača pri palači, in dim se je dvigal iz hiš. Kakor zamaknjen je gledal Matijec tisto veliko in lepo mesto. Vzdramil ga je šele Prhutavček, ki je vzkliknil naenkrat pretrašen kraj njega:

„Bežimo, Zlatokrilec — Matijec! Tam prihajajo dečki, da nas polové . . .“

In resnično — bližali so se oprezno dečki in so imeli tule v rokah. „Ah, kako lep metulj!“ so vzkliknili dečki in so se zapodili za Matijcem. A Matijec je bežal, kolikor so mu dopuščale moči. Vedno bliže so mu bili lovci, čutil je že sapo, ki je prihajala od lovečih tulov, in je bil prepričan, da ga ujamejo zdajpazdaj — a glej, naenkrat se zasveti pred njim reka.

Poleti čez njo in je bil rešen. Za njim sta se pripodila citrončka, in vsi trije so hvalili Boga, da so srečno ušli iz nevarnosti.

Odpočili so se, pa so potem mahnili kraj reke dalje. Od takrat je bil Matijec v vedni nevarnosti. Lovili so ga zaradi njegove krasote in vse, staro in mlado, bi ga bilo rado imelo. Veliko se je trudil Matijec, da je srečno pobegnil, a dostikrat je bil že v smrtni nevarnosti. Spoznal je, vedno bolj spoznaval: med človekom in živaljo traja neprestan boj. Zalezujeta drug drugega in tisti, ki je slabši, mora pasti in poginiti... A tudi to je spoznal Matijec, da se sovražijo živali, velike in majhne, hodeče in leteče in preganjajo in zalezujejo drugadruge. Večen boj vlada med njimi in ne prestane niti za trenutek. Kri teče dan na dan. Skrivajo se in plazijo in napadajo iz zasede. Pravica in zmaga je na strani močnejšega — in boj traja dalje brez prestanka in konca...

Včasih je mislil Matijec: Srečne so živali, ki žive tako lepo in brezskrbno v prosti naravi. Mirno jim teko dnevi in še ne zavedajo se nesreče in bolesi... A zdaj je spoznal, da se je varal, in je čutil, da je človek le najsrečnejše bitje na svetu. Vsega ima dovolj; moči ima, da se bori z nesrečo; pripomočkov ima, da se brani pred sovražnikom; in pamet ima, da lahko spozna, kje ga pričakuje nesreča. A kje imajo uboge živali vsa ta sredstva? Braniti se ne morejo, če jih napade premoč, in tudi pameti nimajo, da bi se izvile pred pretečo nevarnostjo. Resnično — ne hotel bi biti žival.

In Matijec je postajal vedno žalostnejši. Nič več ni letal norčavo od cveta do cveta, le tupatam je posrkal kapljico medu in si je skoro želel, da bi bil spet Matijec, kakor v prejšnjih dneh. Prišla je nevarnost za nevarnostjo. Matijec se je tresel pred vsakim šumom in je gledal boječe črez polje, če ne pride odkod zloben človek, da ga pobije. Noči so bile mrzle in zeblo ga je, ko je moral prenočevati na prostem pod zelenim lističem. Citrončka sta ga tolažila, a zaman; Matijec je izgubil vse veselje in je želel, da bi bil spet človek.

„Povprašam ju po tem in onem in tako bom spet Matijec,“ je pomislil. Toda kam bi šel potem, ko je prišel že tako daleč od doma? Sredi neznanega sveta bi stal sam in zapuščen in bi ne vedel ne naprej, ne nazaj. Vrniti se tudi ni mogel, ker ni maral več prestajati nevarnosti, katerim je bil komaj ubežal. — Tako je pa hitel rajši s tovarišema naprej in je upal, da pridejo boljši dnovi, ko se jim zasmeye lepa Dolenjska.

Res — peti dan zjutraj so splavali iz temnega gozda. Pred njim se je lesketala širna poljana, posejana s tisočericimi najlepšimi cvetovi. Šumelo je tam tiho in skrivnostno in dehtelo z velikim prijetnim vonjem. Dvigal se je tuintam hribček, napol je bil porastel z vitkimi smrekami in se je kopal v toplih solnčnih žarkih. Čudovita krasota se je dvigala nad tem svetom.

„To je Dolenjska,“ je omenil Poletavček in je zavriskal. Zavriskala sta za njim Prhutavček in Matijec, in vsi trije so se zapodili na poljano. Glej, tam se je vila zelena Krka kraj gozdiča: tupatam se je zibal lahek

čolnič na nji in na njenem bregu so stale bele prijazne hišice. Odnekod se je glasila vesela pesem in se je prijetno razlegala čez poljano.

„Tu me ne bo preganjal nihče,“ je mislil Matijec. A komaj se je približal prvemu človeku, se je že bližala nevarnost. Človek je zamahnil po njem in je stekel za njim. In kamor se je pokazal, je mahalo vse, staro in mlado, s klobukom po njem, da bi ga ujelo. In videl je Matijec: vojska med človekom kakor povsod, neprestan boj živali med sabo. Slabo pada, a močno se veseli zmage...

Prišli so na prijazen vrtič; tam spredaj je stala vrsta visokih kostanjev in tam zraven lepa, bela hiša. Više zgoraj je zelenel gozdič, poln vitkih smrek, in tam spodaj je šumela zelena Krka.

V gozdič so šli in so našli tam veliko pojedino. Na zeleni trati je sedelo vse polno metuljev, belih in rumenih, črnikastih in pisanih. Veliki rogači so migali s širokimi kleščami, bučelice so sedele mirno na trati in muhe drobne in tolste, so stale na bilkah. Vse je migalo tam zraven kamena — sploh vse žuželke od komarja do največjega metulja — pavlinčka — so bile zbrane tam. Na sredi so stale posodice polne medu, zraven pa se je dvigal visok trpotec, in tam gori je stal sršen in je govoril zbranim.

„Tovariši in tovarišice,“ tako je govoril. „Sklical sem vas na pojedino, zato da se pogovorimo o važnih rečeh. Glejte, ne bom razkladal na široko, ker nisem prijatelj dolgih govorov in vem, da ste vse razsodne žuželke. Mir hočem namreč napraviti med živalmi, da se ne bodo klale druga druge; mir hočem napraviti med živalmi in človekom, da ne bo preganjal nas in me tudi njega ne. To je namen tega shoda, in jaz predlagam: naj se odpošljejo zastopniki na vse strani, da se vendar enkrat napravi mir na zemlji.“

Umolknil je sršen in je zletel s trpotca. Vse je soglašalo z njim, in Matijec je mislil: Glej, edini pametni sršen je prišel do tega dobrega sklepa. — Vsi so se že veselili lepega miru in so že hoteli poslati komarja k človeku kot odposlanca. A v tem se je zgodilo nekaj groznega.

Naenkrat so zakrile vso trato tri široke veje in so pomandrale vse, kar je bilo na zborovanju. Le dve ali tri muhe, le dve ali tri bučele so se zmuznile z največjim naporom pod vejami in so odhitele s trate — vse drugo pa je bilo mrtvo, srto... Kraj trate so pa stali trije dečki; hudobno so se smejali in se veselili svoje zmage. Zapazili so bili veliki zbor žuželk, odrezali so veje, pa so naenkrat udarili po trati... Ko so vzdignili veje, so videli vse pobito — le velik in zlatokril metulj se je dvignil še in je odbrzel preko grmovja...

Srečno je ušel Matijec smrti. Frfotaval je še nekaj časa tam za grmom kakor v omotici, potem pa je sedel na visoko smreko kraj gozda in je gledal otožen na cesto... Žalostno sta poginila tovariša citrončka, in zdaj je sam na svetu; daleč je od doma in ne ve ne kam ne kod. Čemu se je izpremenil v metulja in je šel na pot daleč v tujo deželo? Doma bi mu bilo zdaj dobro, in ne mučila bi ga skrb. In mama jočejo zdaj za njim, ker je izginil; in oče ga iščejo okrog, pa ne vedo, da se potika kot metulj po svetu.

Pomladni cvet.

Kar zagleda Matijec na cesti strica. Takoj ga spozna in poteče k njemu. „Stric, stric,“ zakliče, „jaz sem Matijec.“

Stric je pogledal lepega metulja in je šel dalje. Takrat šele se je domislil Matijec, da je metulj, in ga stric zato ne more spoznati. Letel je nazaj v gozd, prav v grm je splaval in se je vsedel k velikemu hrošču, ki je zdihoval in tožil bridko. Zasmilil se je Matijcu, pa ga je vprašal: „Ti, hrošč, kaj pa te boli tako, in kakšna je tvoja usoda?“

A hrošč se je zdel Matijcu vedno manjši, in grm se je krčil vidno pred njegovimi očmi . . . On pa je postal hipoma velik, in ko se je ozrl okrog sebe, je spoznal, da je spet človek. Imel je isto obleko kakor takrat, ko je rešil Vsesila; ista kapica mu je tičala na glavi in še isto pero je bilo zataknjeno v njo. Ej, Matijec je bil spet; vprašal je hrošča, pa se je izpremenil . . .

Vesel je hitel iz grma na cesto in je videl tam gori še strica. — „Stric, stric!“ je zaupil. In stric se je obrnil; zagledal je Matijca in ga je spoznal takoj. In Matijec mu je pripovedoval svoje čudovite življenje, stric je migal z glavo in mu ni hotel verjeti . . . En dan je ostal Matijec pri stricu, potem se je pa peljal z njim proti domu — daleč na Gorenjsko.

Razveselili so se ga doma, kajti iskali so ga bili že povsod. Objokovali so ga že vsi, ker so mislili, da je že mrtev — pa ti pride kar naenkrat, pa pravi, da je bil metulj in da je kralj gozdnih senc vsega kriv. In spomnila sta se mama in Slavko tistega lepega metulja in sta mu verjela. Veselje je bilo na domu, in Matijec je sklenil takrat, da se ne mara izpremeniti nikdar več v metulja . . .

* * *

Jeseni je bilo potem — in Matijec je šel v mesto v šolo. Težko je zapustil zeleni gozd. Skoro jokal je, ko ga je videl zadnjikrat. Veje so bile vse rosne; le tuptam je začinkala sinica, a Matijec ni razumel več tistega jezika. Zdelo se mu je, da kliče sinica: „Ne hodi! Ostani pri nas!“ — Pa je bilo težko Matijcu; a v istem trenutku so potegnili konji in voz je zdrčal proti mestu . . .

Čez dolgo vrsto let pa je postal Matijec slaven in učen profesor prirodoznanstva. Njegova slava je šla po vsem svetu, in vse je častilo učenega moža. Živel je v velikem mestu, a včasih se je pokazal tudi v rodno vas in v svoj ljubi, stari gozd kraj vasi. Videli so ga vaščani, kako je sedel zamišljen včasih na trati in je pisal v debelo knjigo . . .

Jos. Vandot.

